

УДК 336.23

МІСЦЕ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ

Х. Березовська

Львівський національний університет ім. І.Франка

У статті автором визначено місце фінансового регулювання у системі фінансового механізму. На підставі теоретичного аналізу підходів до розуміння сутності поняття сформульовано власне бачення ролі фінансового регулювання у системі фінансового механізму. Аналізуючи теоретичне підґрунтя фінансової науки автор формулює різні рівні фінансового регулювання у залежності від об'єкту та суб'єкту фінансових відносин.

Ключові слова: *фінансове регулювання, Фінансовий механізм, фінансова «техніка», фінансовий менеджмент, фінансова діяльність, фінансова політика.*

І Вступ

Фінанси, як економічна категорія, здійснюють вплив на соціально-економічний розвиток країни через фінансовий механізм, який відображає напрямки, характер і сутність функціонування фінансів у суспільстві.

В теоретичному плані поняття «фінансове регулювання», яке є складовою фінансового механізму, як і саме поняття «фінансовий механізм» не мають чіткого визначення та класифікації.

Різні елементи фінансового механізму, в тому числі фінансове регулювання досліджували І.Т. Балабанов, Т.Є. Бондар, Л.Д. Буряк, Д.Д. Бутаков, О.Д. Василик, Н.М. Внукова, О.М. Волков, В.М. Горелик, В.С. Загорський, Н.Є. Заяц, С.М. Злупко, О.П. Кириленко, Н.В. Коліна, М.І. Крупка, І.О. Лютий, І.Р. Михасюк, В.І. Міщенко, Г.Г. Нам, С.В. Науменкова, В.М. Опарін, Л.Н. Павлова, А.М. Поддєрьогін, С.К. Реверчук, Р.С. Сайфулін, В.М. Федосов, М.К. Фісенко, А.Д. Шеремет, В.А. Ющенко, М.П. Яснопольський та інші. Проте у працях цих вчених відсутній комплексний, інтегрований підхід до розуміння цих понять, вони досліджують окремі елементи фінансового механізму, а фінансовому регулюванню відводять лише роль способу реалізації фінансових методів. Методів. Таким чином, у економічній літературі відсутня цілісна концепція і системний підхід до розуміння таких складних економічних категорій, як фінансовий механізм та фінансове регулювання. Вчені-дослідники акцентуючи свою увагу на визначенні поняття «фінансового механізму», забувають при тому, що вплив фінансового механізму на соціально-економічне становище в країні, чи на обсяг грошових потоків підприємства, здійснюється з допомогою фінансового регулювання. Практика довела, що ігнорування фінансового регулювання, як важливої підсистеми фінансового механізму призводить до тривалої економічної кризи.

Розвиток економіки Української держави за останні роки висвітлює нові невирішені завдання з цієї проблематики. Важливішими з них, на мій погляд, є потреба у комплексній оцінці фінансового регулювання як механізму впливу на організацію економіки як економічної категорії; нерозвиненість і недостатнє використання у ринковій економіці України таких синтетичних фінансових важелів, як лізинг, факторинг, франчайзинг; відносно повільне впровадження в практику інтернет-технологій, важливість яких в сучасних умовах виділяє їх в окремий фінансовий важіль; не вивченість впливу зовнішнього оподаткування на стан розвитку національної економіки та ін.

II Постановка завдання:

Метою даного дослідження є визначити роль і місце фінансового регулювання у системі фінансового механізму, а також сформулювати основні елементи фінансового регулювання в залежності від об'єкту та суб'єкту впливу на фінансові відносини. Отже необхідність теоретичного обґрунтування концепції фінансового регулювання як механізму впливу на організацію економіки України відповідно з потребами і вимогами сучасного етапу розвитку економіки держави, потреба у визначенні шляхів реалізації фінансових важелів для прискорення економічного розвитку і визначають актуальність обраної тематики.

III. Результати

Фінанси-це кровноносна система економіки кожної держави. Вихід України з тривалої економічної кризи безпосередньо пов'язаний з поліпшенням фінансового стану суб'єктів господарювання усіх форм власності в усіх сферах діяльності. За цих умов необхідна сучасна, адекватна ринковій економіці організація фінансової діяльності кожного підприємства [13, с.3].

Термін «фінанси» походить від латинського «*finantia*», що означає обов'язкову сплату грошей. У цьому розумінні він почав застосовуватися ще наприкінці 18ст. в Італії [6, с.7]. Поняття фінансове регулювання порівняно не нове у фінансовій науці. Дослідники по різному підходять до його трактування. Так, Л.Д. Буряк, Д.Д. Бутаков, О.Д. Василик, С.Я. Огородник, В.М. Сутормина, В.М. Федосов та інші – розглядають лише фінансовий механізм як сукупність фінансових методів, не відводячи окремо уваги поняттю фінансове регулювання. Друга група вчених – О.М. Волков, Л.Ш. Лозовський, Б.А. Райзберг, Є.Б. Стародубцева, які включають до складу фінансового механізму фінансові важелі, вважають, що фінансове регулювання – це спосіб приведення важелів у дію. Третя група – П.С. Нікольський, Т.Є. Бондар, Н.Є. Заяц, М.К. Фісенко, Р.С. Сайфулін, А.Д. Шеремет, які розглядають фінансовий механізм як сукупність фінансових методів і фінансових важелів, відносять фінансове регулювання до фінансових важелів, забуваючи при цьому, що кожен з важелів має конкретно визначену сутність, методи та спосіб впливу, а фінансове регулювання як поняття охоплює собою дію усіх важелів та здійснює комплексний вплив на фінансову систему та суспільство в цілому. Четверта група економістів – Г.Г. Нам, та ін., які вважають, що фінансовий механізм підприємства – це така система управління фінансами, яка призначена для організації взаємодії фінансових відносин і фондів грошових коштів з метою оптимізації їх впливу на кінцеві результати виробництва набагато ближче підходять до розуміння сутності поняття фінансового регулювання ніж попередники. Найближче, на нашу думку, до визначення фінансового регулювання підійшли А.М. Поддерогін та В.М. Опарін, вони даючи визначення фінансового механізму закладають у нього підсистему фінансового

регулювання, точніше «управління фінансами», що по своїй суті охоплює регулювання, бо «управляти» це завжди «урегульовувати»: здійснювати комплекс заходів впливу на предмет управління, тобто на фінанси.

Для достеменного розуміння поняття фінансове регулювання варто розглянути два основних підходи до трактування сутності фінансового механізму. Так як ми стверджуємо, що фінансове регулювання є підсистемним елементом фінансового механізму, то змушені розглянути спочатку фінансовий механізм, тому що без детального розуміння системи нам не вдасться осягнути суті підсистемних елементів.

В економічній літературі поняття "фінансовий (фінансово-кредитний) механізм"[13, с.7] використовується досить широко. Але єдиної думки щодо його визначення та його складових не існує. Серед розмаїття визначень і підходів вчених та практиків до поняття "фінансовий механізм" найбільшої уваги заслуговують два аспекти, два підходи до розуміння суті фінансового механізму.

Перший підхід полягає в тому, що під фінансовим механізмом розуміють функціонування самих фінансів. Матеріальним відображенням фінансових відносин є грошові потоки. Організація цих потоків, порядок їх здійснення відбувається за певними правилами, певними напрямками, що і характеризує фінансову "техніку"[13, с.9]. З подібного підходу і виходить розуміння фінансового механізму як організаційного відображення фінансових відносин. Такий підхід до визначення фінансового механізму відображає внутрішню організацію функціонування фінансів. Однак, це цілком точно відображається в понятті "організація фінансів", і ототожнювати дане поняття з фінансовим механізмом не є доцільним.

Другий підхід до розгляду поняття "фінансовий механізм" полягає в тому, що його розуміють як сукупність методів і форм, інструментів, прийомів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток. Даний підхід відображає зовнішню дію функціонування фінансів, характеризує фінанси як вирішальний фактор впливу держави на економіку країни. З цих двох підходів логічно випливає спрямованість фінансового регулювання, як підсистеми фінансового механізму, яка дає нам можливість відокремити чотири рівні фінансового регулювання: фінансове регулювання на рівні міжнародних інституцій, державне фінансове регулювання, ринкове регулювання, та фінансове регулювання діяльності підприємства.

Багато вчених взагалі упускають поняття фінансове регулювання, до прикладу структура фінансового механізму, розроблена В.К. Сенчаговим [15, с. 107], досить чітко відображає доміанти адміністративного управління економікою, тут переважає другий підхід до розуміння поняття фінансового механізму, фінансове регулювання зводиться до командно-адміністративного державного регулювання. Вітчизняний вчений Опарін В.М. визначає фінансово-кредитний механізм як сукупність фінансових методів і форм, інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства [13, 12], крім цього він разом з вченими Федоровим В.М., та Огородником С.Я. вважають, що фінансово-кредитний механізм включає дві підсистеми (фінансово-кредитне забезпечення і фінансово-кредитне регулювання.) а також організаційні структури і важелі впливу. Однозначності у твердженнях вчених немає і до сьогодні, однак зрозумілим є той факт, що вплив фінансового механізму на соціально-економічне життя в державі чи безпосередньо на фінанси здійснюється з допомогою фінансового регулювання, яке є способом реалізації складових фінансового механізму.

З вищезазначеного стає зрозумілим, що фінансове регулювання є важливою підсистемою фінансового механізму, важливішою навіть ніж фінансове

забезпечення, оскільки останнє напряму залежить від продуманого фінансового регулювання. Дехто з дослідників виокремлює фінансове регулювання як підсистему фінансового механізму, а дехто ні. До прикладу В.А. Король дає своє визначення поняттю управління фінансовими ресурсами, дослідник наголошує що це певного роду фінансова діяльність. «Фінансова діяльність» — це система норм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення функціонування підприємств і досягнення ними поставлених цілей [10, с.31]. На мою думку термін «фінансове регулювання» охоплює набагато ширше поняття ніж те, що нам зазвичай спадає першим на думку як застосування фінансових методів. «Фінансове регулювання» це права рука фінансового менеджменту [4, с.65], тому що прийняття будь-яких управлінських рішень це в першу чергу врегулювання фінансових диспропорцій, тобто регулювання фінансами (грошовими потоками) що є об'єктом фінансового регулювання. Не варто ототожнювати поняття «фінансове управління» та «фінансове регулювання», бо фінансове регулювання це підсистема фінансового управління. Але й не слід зводити поняття «фінансове регулювання» до поняття застосування фінансових методів, оскільки «фінансове регулювання» здійснюється з допомогою фінансових методів, відштовхується від фінансових важелів, не має змісту без звітних даних інформаційного забезпечення та не може виходити за рамки правового і нормативного поля. На мою думку таке визначення фінансового забезпечення ще раз підтверджує його підсистемність у системі фінансового механізму. Багато дослідників: В.С. Загорський, О.Д. Вовчак, І.Г.Благун, І.Р. Чуй вважають «фінансове регулювання» складовою фінансових методів на рівні з фінансовим плануванням, прогнозуванням та забезпеченням [7, с.15]. Як наголошують дослідники «фінансове регулювання діяльності», відбувається двома способами: «сальдовим», при якому розподіл створеної вартості здійснюється за окремими елементами, серед яких лише один є результативним (сальдовим) та «податковим» [15, с.235], тобто через систему оподаткування як вилучення частини доходів підприємств та організацій, а також населення і спрямування цих коштів у бюджет та державні цільові фонди. У даному визначенні поняття фінансове регулювання отожднюють з терміном розподіл фінансів або ж по іншому просто спосіб розподілу та перерозподілу грошей. Подібно мислить і Г.Г. Кірейцев, який вважає фінансове регулювання одним із методів впливу на фінансові відносини та поряд фінансовим регулюванням ставить планування, прогнозування, та контроль. Г.Г. Кірейцев на перше місце ставить планування, потім прогнозування, тоді вже регулювання та контроль [8, с.60-65]. О.О. Терещенко не дає чіткого визначення поняттю фінансове регулювання, він акцентує увагу над поняттям «фінансовий менеджмент». Поняття «менеджмент» характеризує процес управління на підприємстві. Він включає такі основні фази: планування, управління імплементацією, контроль. Фінансовий менеджмент — це цілеспрямоване управління всіма грошовими потоками на підприємстві, тобто процес управління формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів суб'єкта господарювання з метою досягнення фінансово-економічних цілей підприємства [15, с.27-30]. На мою думку у такому визначенні фінансового менеджменту, підсистемним елементом є знову ж таки «фінансове регулювання», як комплекс дій стосовно раціонального управління фінансовими ресурсами. Варто зазначити, що поняття «фінансова політика» [13, с.123-127] пов'язане з фінансовим регулюванням, бо політика чи на підприємстві, чи у державі здійснюється певними регуляторними методами. Звідси випливає, що фінансова політика здійснюється з допомогою

фінансового регулювання. Отже, ми можемо зробити висновок, що фінансове регулювання - це спосіб реалізації певної фінансової політики. Тому можна зробити похідний висновок, що «фінансовий менеджмент», або управління фінансами – це певна фінансова політика підприємства, ринку, держави, яку можна здійснити з допомогою продуманих регуляторних дій. Залежно від масштабу реалізації цієї політики, фінансове регулювання набудатиме притаманного масштабу значення та об'єнуватиме не однакові за змістом складові.

На мою думку «регулювання фінансами», або «фінансове регулювання» це в першу чергу складання планів, на підставі прогнозів, оскільки без фінансового прогнозу аналітик на практиці не може спланувати того що чекає підприємство чи державу в майбутньому. Написавши план, до прикладу Бюджет доходів та витрат на рік, після першого місяця діяльності підбиваються підсумки проводиться аналіз та оцінка виконання плану, взначається межа відхилень та при надмірних відхиленнях від плану здійснюється контроль над тими напрямками куди надміру було витрачено кошти. Виходячи з цього фінансове регулювання складається з таких елементів: прогнозування, планування, оцінка та аналіз виконання плану, визначення меж відхилень, прийняття управлінських рішень, контроль за їх виконанням.

Г.Г. Кірейцев враховуючи різні рівні управління фінансами (державна, підприємство, ринок) вважає, що система фінансового регулювання складається з наступних підсистем:

Підсистема державного регулювання

Підсистема саморегулювання

Підсистема ринкового регулювання [8, с.245-249.]

Погоджуючись з думкою вченого варто її уточнити та дещо доповнити. На підприємстві суб'єктом прийняття фінансових рішень є фінансовий відділ на чолі з фінансовим директором, тому тут не доцільним буде термін «саморегулювання», оскільки відповідна служба здійснює організацію та контроль за використанням коштів власників підприємства. У систему фінансового регулювання варто включити підсистему міжнародного інституційного фінансового регулювання, оскільки з точки зору міжнародних фінансів, світовий ринок зазнає впливу, як об'єктивних економічних чинників так і суб'єктивних, що являють собою певні інституційні групи. У такому випадку у системі фінансового регулювання варто викоремити ще одну підсистему: міжнародного інституційного регулювання. Характеризуючи кожну із підсистем варто зазначити що вона складається з двох компонентів а саме організаційної структури та політики, яку виробляє організаційна структура.

Висновки

Провівши детальний аналіз теоретичних підходів до розуміння фінансового механізму та фінансового регулювання, як його складової можна зробити наступні висновки:

1. Вплив фінансів на економічний і соціальний розвиток суспільства здійснюється з допомогою фінансової політики і фінансового механізму. Фінансове регулювання це підсистема фінансового механізму та спосіб здійснення фінансової політики в державі.

2. Враховуючи кризовий стан теперішньої економіки варто зазначити, що передумовою такого стану є незнання та нерозуміння впливу фінансового механізму, що реалізується через непродумане фінансове регулювання в державі.

3. Фінансове регулювання –це спосіб приведення фінансового механізму у дію. Залежно від об'єкту впливу його поділяють на підсистеми: підсистема міжнародного

інституційного фінансового регулювання, підсистема державного фінансового регулювання, підсистема ринкового фінансового регулювання, фінансове регулювання на підприємстві. Кожна із підсистем складається з двох компонентів а саме організаційної структури та політики, яку виробляє організаційна структура.

На сучасному етапі економічних перетворень перед нашою державою стоїть завдання спрямованості дії фінансового механізму, створення системної фінансової політики націленої на зміцнення фінансової стійкості, стабілізації національної грошової одиниці, відновлення позитивного платіжного балансу. Усі ці стратегічні завдання а також ряд поточних проблем можна вирішити з допомогою ефективного фінансового регулювання. тих проблемних ділянок, які вже давно потребують втручання з боку держави.

1. Артус М.М. /Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки// Фінанси України.-2005-№5 с.54-59.
2. Артус М.М. Проблеми трактування сутності та функцій категорії «Фінанси»// Фінанси України. – 2007.-№4.-с.-121-131.
3. Балабанов І.Т. Основи Фінансового менеджменту: навч. Посібник// І.Т. Балабанов-М.: Фінанси і Статистика, 1998 – 477,[3]с.
4. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент: навчальний курс/ І.А. Бланк – вид. 2-ге, переробл. та доп. К: Ельга, Ника-центр.2006. – 653 [3]с.
5. Бмунюк О.П. Фінанси: навч.посіб./ Бмунюк О.П., Лачкова Л.І., Оспішева В.І., [та ін.]; за ред. В.І. Оспішева.- К: Знання, 2006-415с.
6. Василик. О.Д. Державні фінанси України: навч. посібник.- Вища шк., 1997. – С.30.
7. Загорський В.С., Вовчак О.Д., Благун І.Г., Чуй І.Р.- Фінанси: Навч. посіб. — 2-ге вид., стер. — К.: Знання, 2008. — 247 с.
8. Кірейцев Г.Г.,-Фінансовий менеджмент.- Житомир: ЖІТІ, 2001. – 440 с.
9. Ковалюк О.М. Методологічні основи фінансового механізму/ ковалюк О.М.//Фінанси України. – 2003.- №4.-с.51-60.
10. Король В.А.- Фінанси підприємств: Підручник — К.: КНЕУ, 2004. — 354 с.
11. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України/ М.І. Крупка – Львів: вид. центр Львівського національного університету імені Івана Франка., 2001- 608с.
12. Леоненко П.М. Теорія фінансів: Навч.посіб./П.М. Леоненко, П.Л. Юхименко, А.А. Ільєнко [та ін.]; за загальною ред О.Д. Василика – К.: Центр навчальної літератури, 2005.-480с.
13. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч.посібник.- 2-ге вид., доп. І перероб.-К.: КНЕУ,2002.-240 с.
14. Поддєрьогін А.М., Фінанси підприємств: Підручник.- 2-ге вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ,1999. – 384 с.
15. Терещенко О.О.- Фінансова діяльність у системі функціональних завдань фінансового менеджменту підприємства.- Навч. посіб-ник. — К.: КНЕУ, 2003. — 554 с.

PLACE OF FINANCIAL REGULATION IN THE SYSTEM OF FINANCIAL MECHANISM**Kh. Berezovska***Ivan Franko National University of L'viv, Prospect Svobody 18, UA-79008, Ukraine*

The author defines the place of financial regulation in the system of financial mechanism. Based on the theoretical analysis of approaches to understanding the concepts formulated their own vision of the role of financial regulation in the system of financial mechanism. Analyzing theoretical background of financial science author defines different levels of financial regulation depending on the object and sub object of financial relations.

Keywords: financial regulation, financial mechanism, financial "engineering", financial management, financial activities, financial policy.

МЕСТО ФИНАНСОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ФИНАНСОВОГО МЕХАНИЗМА**Х. Березовская***Львовский национальный университет имени Ивана Франко
г. Львов, ул. Свободы, 18*

В статье автором определено место финансового регулирования в системе финансового механизма. На основании теоретического анализа подходов к пониманию сущности понятия сформулированы собственное видение роли финансового регулирования в системе финансово механизма. На теоретическое обоснование финансовой науки автор формулирует различные уровни финансового регулирования в зависимости от объекта и субъекту финансовых отношений.

Ключевые слова: финансовое регулирование, финансовый механизм, финансовая «техника», финансовый менеджмент, финансовая деятельность, финансовая политика.